

ANDRZEJ GLOMBICA

Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, Polska | Instytut Teologii Systematycznej

ORCID: 0000-0002-7959-6526

Eucharystia Kościoła rzymskokatolickiego w Niemczech w dobie pandemii COVID-19

THE EUCHARIST OF THE ROMAN CATHOLIC CHURCH IN GERMANY
IN THE AGE OF THE COVID-19 PANDEMIC

Summary

This article draws on the experiences of the Federal Republic of Germany and provides a theological reflection on the consequences of political decisions made in response to the spread of COVID-19. The research primarily concerns the relationship between the importance of the communal celebration of the Eucharist and the limitation on contact imposed on the grounds of protecting human life and health. Due to the novelty of the subject, the sources are generally accessible internet materials. The starting point is a calendar of specific decisions by the state authorities and the reactions of the German Bishops' Conference to these secular regulations, followed by the comment made by German Roman Catholic theologians on the situation. Of these, more attention has been paid to the controversial responses – made by the Bishop of Magdeburg Gerard Feige, Archbishop of Cologne Cardinal and Doctor of Theology Rainer Woelki, and dogmatist Julia Knop – rather than those that are theologically insightful or correct. All this has been juxtaposed with the Church's official teaching on the communal celebration of the Eucharist and its basic assumption, i.e., the predominance of the divine element over the human element. This article shows that state measures, ecclesial behaviour, and theological discussions can all be interpreted as a practical negation of the saving nature of the Eucharist. This presentation concludes with the question of what is more important: celebrating the Eucharist, receiving Holy Communion, experiencing community, or further weeks of strictly limited social contact, including in religious gatherings. This question is also an invitation to undertake further, in-depth reflection not only on the economic, social, and emotional effects of the pandemic but also – and perhaps primarily – on the spiritual ones.

Keywords: COVID-19, Eucharist, German episcopate, religious practices, protection of health and life

Wstęp

Działania ochronne wielu państw, w tym także Republiki Federalnej Niemiec, podjęte w celu ochrony populacji przed pandemią koronawirusa, mogą stanowić przykład bezpardonowej ingerencji w wolność religijną, w tym także w prawa Kościoła rzymskokatolickiego. Niniejszy artykuł poświęcony został tej kwestii w RFN. Dokładnie chodzi o krytyczną refleksję nad działaniami państwowymi ingerującymi w sferę wolności religijnej, a także nad komentarzami teologów do zaistniałej sytuacji. Ze względu na brak dostępnych szerszych opracowań dotyczących tej problematyki opiera się zasadniczo na źródłach internetowych. Na ich podstawie zostaną przedstawione: w punkcie pierwszym krótkie kalendarium wydarzeń związanych z rozprzestrzenianiem się choroby oraz działania władz niemieckich, w punkcie drugim reakcje Niemieckiej Konferencji Biskupów (*Deutsche Bischofskonferenz*), a w punkcie trzecim niektórych niemieckich kościelnych hierarchów oraz dogmatyków. Na zakończenie, w punkcie czwartym, zostanie zaprezentowana teologiczna krytyka dokonana przez niemieckich teologów i biskupów w świetle oficjalnego nauczania Kościoła.

1. Kalendarium restrykcji

Światowa Organizacja Zdrowia 11 marca 2020 roku ogłosiła pandemię w związku z coraz liczniej meldowanymi schorzeniami wywoływanymi przez wirusa SARS-CoV-2, który wywołuje chorobę nazwaną COVID-19¹. Wirus względnie szybko rozprzestrzenił się na świecie. Po pojawieniu się pierwszych zachorowań w Azji w grudniu 2019 roku już pod koniec stycznia 2020 roku Rada Unii Europejskiej uruchomiła kryzysowe procedury dotyczące wymiany informacji; 13 lutego Nadzwyczajna Rada ds. Zdrowia wzywała do kontynuacji działań dotyczących oceny ryzyka, możliwości podróży, zabrała również głos w kwestii przygotowania na kolejny etap epidemii; a 10 marca za priorytety zostały uznane dostawy sprzętu medycznego, wspieranie badań naukowych nad wirusem i wywoływaną przez niego chorobą oraz opracowanie i wyprodukowanie szczepionki przeciw COVID-19. Nie mniej ważne były również kwestie finansowe związane z konsekwencjami społeczno-gospodarczymi². Żadna z tych wypowiedzi nie uderzała

1 Nazwa to skrótowiec od Coronavirus Disease 2019, czyli „choroba koronawirusa 2019”. Cyfry oznaczają rok pojawienia się pierwszego zdiagnozowanego przypadku w chińskim mieście Wuhan. Data ogłoszenia pandemii odnosi się do wystąpienia dyrektora Światowej Organizacji Zdrowia Tedrosa Adhanoma Ghebreyesusa. Por. www.who.int (dostęp: 30.09.2020).

2 Por. Rada Unii Europejskiej, *Działania Rady w reakcji na Covid-19: kalendarium*, www.consilium.europa.eu (dostęp: 30.09.2020).

bezpośrednio w wolność religijną, choć niewątpliwie jej dotyczyła w przypadku oceny ryzyka konkretnych przejawów życia społecznego.

Rząd Republiki Federalnej Niemiec, w którym większością dysponuje przynajmniej nominalnie chrześcijańska partia, 16 marca 2020 roku wydał oświadczenie prasowe, w którym – w punkcie drugim – nakazuje zamknięcie restauracji oraz pijalni, teatrów i innych ośrodków kulturalnych, placówek sportowych, a także domów publicznych (*Bordelle*). Następny paragraf odnosi się do zgromadzeń w instytucjach edukacyjnych oraz religijnych. Ostatni zakaz bardzo precyzyjnie wymienia „kościół, meczety, synagogi oraz spotkania innych grup religijnych”³.

W decyzjach ogłoszonych jako efekt telekonferencji z 15 kwietnia cały punkt dwunasty był poświęcony kwestiom wolności religijnej, która została jednak podporządkowana ogólnym dyrektywom państwowym. Wprawdzie prawo do wykonywania praktyk religijnych uznano za szczególną wartość, zwłaszcza na tle duchowych potrzeb generowanych przez epidemię, jednak zostało ono ograniczone do przekazów medialnych, gdyż bezpośrednie spotkania wielu osób stanowiły zbyt duże ryzyko rozprzestrzeniania się wirusa. Zapowiedziane również zostało spotkanie z przedstawicielami największych wspólnot religijnych w celu wypracowania konsensusu⁴.

W ustaleniach z telekonferencji z 30 kwietnia 2020 roku znajduje się osobny załącznik, który dookreśla warunki odbywania się publicznych spotkań w celach religijnych, powołujący się na ustalenia ze strukturami Kościoła katolickiego oraz prawosławnego, instytucjami chrześcijańskich protestantów, a także judaistycznymi i muzułmańskimi wspólnotami wyznaniowymi. Podkreślone zostało konstytucyjne prawo każdego do wypełniania swych rytuałów, jednak znów zostało podporządkowane ustaleniom reglamentującym życie publiczne w obliczu zagrożenia koronawirusem. Poza standardowymi ustaleniami higienicznymi zabronione zostały praktyki oddawania czci poprzez pocałunek, picia z jednego kielicha przez więcej niż jedną osobę, a także wykonywania śpiewu chóralnego. Ponadto podkreślona została konieczność ustalenia dróg zakażenia, skąd niedaleko do permanentnej inwigilacji osób uczestniczących w obrzędach. Podziękowania dla Kościołów oraz wspólnot religijnych za rezygnację z obchodów

3 „[...] Kirchen, Moscheen, Synagogen und die Zusammenkünfte anderer Glaubensgemeinschaften” (*Vereinbarung zwischen der Bundesregierung und den Regierungschefinnen und Regierungschefs der Bundesländer angesichts der Corona-Epidemie in Deutschland*, 16.03.2020, www.bundesregierung.de [dostęp: 30.09.2020]).

4 Por. *Telefonatschaltkonferenz der Bundeskanzlerin mit den Regierungschefinnen und Regierungschefs der Länder am 15. April 2020. TOP 2 Beschränkungen des öffentlichen Lebens zur Eindämmung der COVID19-Epidemie*, 15.04.2020, www.bundesregierung.de (dostęp: 30.09.2020).

Wielkanocy – oczywiście określonej ogólnikowo mianem uroczystości (*hohe Feiertage*) – stanowią albo wyraz scedowania odpowiedzialności za podjęte działania, albo rzeczywistą wdzięczność dla wyznaniowych decydentów, dla których nagrodą za okazane posłuszeństwo jest złagodzenie restrykcji⁵.

2. Reakcje Niemieckiej Konferencji Biskupów

Pandemia koronawirusa odcisnęła głębokie piętno na ludzkiej, społecznej, gospodarczej, a i kościelnej codzienności. W radzie stałej [Niemieckiej Konferencji Biskupów] zajmowaliśmy się wyczerpująco kwestią jej skutków. [...] Jako adresatów naszej wdzięczności dołączamy wszystkich tych, którzy poprzez telewizję, radio i internet umożliwili transmisję liturgii z Wielkiego Tygodnia i Wielkanocy [...]. Jesteśmy wdzięczni, że zapowiedziane złagodzenie obostrzeń w najbliższej przyszłości umożliwi powrót do [wspólnotowych] liturgii. Zakaz sprawowania obrzędów w sytuacji ubiegłych tygodni uważamy za rozsądny i odpowiedzialny. Tak samo odpowiedzialnie i rozsądnie będziemy teraz – po pozytywnych rozmowach z rządem federalnym oraz administracjami poszczególnych landów – rozpoczynać powolny powrót do liturgicznych celebracji. Dla tego celu zostaną opracowane zalecenia, które zarówno zaspokoją potrzeby religijne, jak i spełnią standardy higieniczne, które są niezbędne, aby zapobiec możliwie każdej jednej infekcji⁶.

Słowa te zostały wypowiedziane przez przewodniczącego Niemieckiej Konferencji Biskupów, limburskiego biskupa Georga Bätzinga. Pośród podziękowań dla służby zdrowia i pracowników mediów zabrakło miejsca na przeprosiny dla przeciętnego katolika, który ponosił konsekwencje uległości biskupów. W następnych punktach oświadczenia prasowego poruszane są problemy gospodarcze, które muszą się odbić na podatkowych przychodach Kościoła rzymskokatolickiego. Zakończenie stanowi konstatacja zadowolenia z postawy wspólnoty narodowej, która wzmacnia się w obliczu zagrożenia⁷.

W innym komentarzu przewodniczący Niemieckiej Konferencji Biskupów wyraźnie stwierdził, że współpraca między państwem a Kościołem w kwestii zapobiegania rozprzestrzeniania się epidemii powinna być sygnałem nadziei,

5 Por. *Telefonschaltkonferenz der Bundeskanzlerin mit den Regierungschefinnen und Regierungschefs der Länder am 30. April 2020. TOP 2 Maßnahmen zur Eindämmung der COVID19-Epidemie*, www.bundesregierung.de (dostęp: 30.09.2020). Wrażenie to potęguje dokument przygotowany na rozmowy z przedstawicielami rządu przez Niemiecką Konferencję Biskupów. Por. *Überlegungen aus dem Bereich der Deutschen Bischofskonferenz zur Möglichkeit religiöser Versammlungen*, 15.04.2020, www.dbk.de (dostęp: 30.09.2020).

6 *Ständiger Rat befasst sich mit Fragen der Corona-Pandemie im kirchlichen Leben*, 27.04.2020, www.dbk.de (dostęp: 30.09.2020).

7 Por. tamże.

której bliżej nie określił. Pozycja tak ścisłej współpracy może zostać bardzo łatwo wykorzystana do własnych celów. Najlepiej pokazuje to wypowiedź jednego z regionalnych premierów, który wyraźnie stwierdza, że on sam nigdy nie zakazał w swoim regionie wspólnotowych praktyk religijnych. Ich brak jest wynikiem dostosowania się wiernych do stosownych zaleceń sformułowanych przez osoby odpowiedzialne w samych strukturach wyznaniowych. Niemniej jednak niemiecki episkopat zareagował krytycznie na rządowe przedłużenie delegalizacji zgromadzeń religijnych z 15 kwietnia – w odróżnieniu od stanowiska większości protestanckich wspólnot eklezjalnych. Krytyka ta powoływała się na konstytucyjne swobody religijne oraz zdolność obrządku do dawania ludziom orientacji i podpory (*Orientierung und Halt*) w trudnych chwilach⁸.

Tydzień później, 24 kwietnia 2020 roku, ogłoszone zostały zalecenia dotyczące sprawowania Eucharystii, w której możliwość wspólnotowego uczestnictwa – po wielotygodniowej przerwie – zostaje jedynie stwierdzona. Ważniejsze wydaje się zobowiązanie Kościoła, by nie dopuścić do żadnej infekcji. Zaleca się tam przesunięcie ważnych wydarzeń, jak np. święcenia kapłańskie, zabrania się organizowania pielgrzymek. Liczba uczestników liturgii jest ściśle reglamentowana poprzez standardy higieniczne oraz wielkość przestrzeni sakralnej. Służba liturgiczna zostaje ograniczona do maksymalnie dwóch ministrantów, lektora oraz kantora. Nakazuje się ponadto rezygnację ze zbierania kolekty, przekazywania znaku pokoju oraz doustnego przyjmowania Komunii Świętej. Oczywiście szczegóły zostają do ustalenia dla poszczególnych ordynariuszy miejsc, którzy nie okazali się jednomyślni⁹.

Stanowisko niemieckiego episkopatu wydaje się odzwierciedlać powszechne przekonanie większości powierzonych mu katolików, jak również niewierzących. Badania statystyczne przeprowadzone w pierwszej połowie kwietnia ustaliły, że tylko dwanaście procent respondentów opowiadało się „za” zezwoleniem wspólnotowych celebracji liturgii w czasie pandemii koronawirusa, gdyż – według nich – gwarantują one zabezpieczenie podstawowych potrzeb człowieka. Według ośrodka, który przeprowadził badania, odsetek ten wśród katolików niewiele się zmieniał i wynosił zaledwie piętnaście procent. Niemniej jednak dopisek

8 Por. *Bischofskonferenzkritisiert Verlängerung des Gottesdienstverbots*, 16.04.2020, www.kirche-und-leben.de (dostęp: 30.09.2020); *NRW-Bistümer wollen Gottesdienste mit „Kleiner Öffentlichkeit“*, 16.04.2020 (dostęp: 30.09.2020); *Bätzing: Lockerung des Gottesdienst-Verbotswirdgeprüft*, 17.04.2020, www.kirche-und-leben.de (dostęp: 30.09.2020).

9 *Empfehlungenzur Feier der Liturgie in Zeiten der Corona-Krise*, 24.04.2020, www.dbk.de (dostęp: 30.09.2020). Ustalenia dla poszczególnych diecezji: *Corona-Gottesdienste: Hierfinden Sie die Schutzkonzeptaller Bistümer*, www.katholisch.de (dostęp: 30.09.2020).

o podstawowym zapotrzebowaniu (*Grundversorgung*) jako uzasadnieniu przyzwolenia budzi wątpliwość odnośnie do sformułowanych pytań i przypomina znany cytat o fałszowaniu statystyk, błędnie przypisywany Winstonowi Churchillowi¹⁰.

Tuż przed świętami wielkanocnymi niemiecki odpowiednik polskiego Trybunału Konstytucyjnego, Oberstes Verfassungsgericht, odrzucił pozew praktykującego katolika z Hesji, który postulował zniesienie państwowych restrykcji zakazu zgromadzeń kościelnych, gdyż były one sprzeczne z prawem do swobodnego wyznawania swojej religii i wykonywania praktyk religijnych. Pozew został odrzucony najprawdopodobniej ze strachu przed opinią publiczną i jej panicznym lękiem przed masowymi zarażeniami. Mimo to w pełni uznano argument, w którym powód, powołując się na Sobór Watykański II, nie zgadzał się na transmitowane nabożeństwa czy prywatną modlitwę jako rekompensatę wspólnie świętowanej Eucharystii. Sędziowie stwierdzili, że przeżywanie obrzędów liturgicznych opiera się digitalizacji, a nałożone restrykcje stanowią poważne naruszenie konstytucyjnych wolności religijnych. Bez odpowiedzi musi pozostać pytanie, dlaczego nie był to pozew złożony przez desygnowanych przedstawicieli struktur Kościoła rzymskokatolickiego na terenie Niemiec¹¹.

3. Stanowiska biskupów i teologów

Informacje o zezwoleniu na wspólnotową celebrację Eucharystii, ale pod surowym rygorem higienicznym, datowane są na drugą połowę kwietnia. Jednak zarówno wcześniejszy zakaz zgromadzeń religijnych, jak również obostrzenia, które pojawiły się – jako jego *ersatz* – na początku maja, a także alternatywna działalność Kościoła podczas pandemii wywołały bardzo różne komentarze zarówno wśród biskupów, jak i teologów katolickich. Nie sposób przytoczyć wszystkich, ale warto uwypuklić te, które stały się najbardziej popularne, także przez swą kontrowersyjność. Ich autorami są: biskup magdeburgski Gerard Feige, arcybiskup koloński Rainer kard. Woelki oraz dogmatyk Julia Knop¹².

10 *Umfrage: 70 Prozent lehnen Gottesdienste in Corona-Krise ab*, 16.04.2020, www.kirche-und-leben.de (dostęp: 30.09.2020).

11 Por. W. Janisch, *Karlsruhe bestätigt Verbot von Gottesdiensten*, 10.04.2020, www.sueddeutsche.de (dostęp: 30.09.2020).

12 Por. *Bischof Dr. Gerhard Feige. Kurzbiografie*, www.bistum-magdeburg.de (dostęp: 30.09.2020); *Kommunion mit Handschuh? „Gute Chancen“ für Gottesdienste ab Mai*, 21.04.2020, www.kirche-und-leben.de (dostęp: 30.09.2020); *Prof. Dr. Julia Knop*, www.uni-erfurt.de (dostęp: 30.09.2020); *Rainer Maria Kardinal Woelki. Erzbischof von Köln*, www.erzbistum-koeln.de (dostęp: 30.09.2020).

Feige w swoich różnych komentarzach wypowiadał się przede wszystkim bardzo oględnie. Część starań podejmowanych przez różne środowiska kościelne uznał wprawdzie za sensowne i pomocne, inne jednak zostały opatrzone atrybutem dziwaczności (*befremdlich*). W stosunku do tych ostatnich zadał pytanie o instrumentalizację różnych pobożnych praktyk. Wyobrażenie Boga oraz przejawów Jego działania, stanowiące fundament dla niektórych postaw i poglądów, uznał za archaiczne, a w dodatku sprzeczne z chrześcijaństwem. Swoje wątpliwości opatrzył puentą godną pierwszego protestanta, zawierającą pytanie o możliwość zmiany nastawienia nieba poprzez konkretne czyny. Można odnieść wrażenie, że wszystkie krytyczne pytania w stosunku do pandemii i wprowadzonego reżimu higienicznego to wyraz ignorancji lub popadania w teorie spiskowe. Bardzo wyraźnie napiętnowane zostają interpretacje tych wydarzeń w perspektywie boskiej kary za przewinienia ludzkości czy grzechy współczesności. Feige sam odniósł to do tzw. drogi synodalnej, którą niemiecki episkopat, mimo dezaprobaty Kurii Rzymskiej, forsuje jako znak czasu dla współczesnego Kościoła. Jako argument przytoczona została narracja biblijna, ale cytowane było ekumeniczne oświadczenie niemieckich hierarchów. Autorytatywne stwierdzenie, że choroba nie jest boską karą ani dla poszczególnego człowieka, ani dla żadnych zbiorowości nie ma swojego odpowiednika w pismach Starego i Nowego Testamentu, a wręcz przeciwnie (m.in. Rz 6,23)¹³.

Feige wypowiedział się ponadto krytycznie w debacie o przyzwoleniu na zgromadzenia religijne pod ścisłym rygiem higienicznym. Stwierdzał, że nie ma takiej formy świętowania liturgii, która wpasowywałaby się w państwową koncepcję zapobiegania rozprzestrzenianiu się choroby, a jej sztuczne dopasowanie nie przyniesie zamierzonego efektu duchowego wsparcia. Wyraził ponadto dezaprobatę dla wiernych oraz hierarchów, którzy na zakaz zgromadzeń religijnych reagowali retoryką walki z bezprawiem. Sam uznał odpowiedzialność i solidarność w trosce o zmniejszenie ryzyka zakażeń za dużo istotniejsze problemy niż chęć powrotu do wspólnotowego świętowania Eucharystii, którą nazwał problemem wynikającym z luksusu. Niemniej jednak Feige pozostaje wytrawnym kościelnym dyplomatą, który formułuje swoje wypowiedzi na tyle ogólnie, by móc je później przeinterpretować lub uzupełnić zupełnie antagonistycznym stwierdzeniem. Dlatego jego krytyczna wypowiedź kończy się konstatacją własnego bólu związanego z brakiem wspólnotowych liturgii podczas świąt wielkanocnych oraz postulatem

13 Por. *Bischof Feigewarntvorkirchlichem Aktionismus in Corona-Krise*, www.katholisch.de (dostęp: 30.09.2020); *Erneut Post aus Rom. Vatikanische Vorbehalte gegen „synodalen Weg“ in Deutschland*, 13.09.2020, www.domradio.de (dostęp: 30.09.2020).

czujności, by nikt – krok po kroku, przy użyciu wszystkich możliwych wymówek – nie ograniczył konstytucyjnej wolności w kwestiach religijnego kultu¹⁴.

Wobec takiego stanowiska biskupa z Magdeburga stanowczo zaoponował dogmatyk z Fryburga Bryzgowijskiego, Helmut Hoping, niestety. na mało merytorycznym poziomie argumentacji *ad personam*. Wytknął biskupowi nie tylko cięty język, lecz także pochodzenie z terenów byłej Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Oba te czynniki uznał za wypadkowe myślenia w kategoriach możliwych swobód, a całość wypowiedzi zrównał poziomem z mało dystygowanym stwierdzeniem niemieckiej kanclerz o odbywaniu się w kraju dyskusyjnej orgii na temat zniesienia restrykcji pandemicznych. Swoje odmienne stanowisko dużo lepiej od Hopinga uzasadniał koloński kardynał, który rozpoczął od konstatacji wysokiej wartości wolności religijnej i potrzeby jej prawnej ochrony. Dyskusja o zniesieniu zakazu zgromadzeń religijnych nie powinna być – jego zdaniem – sprowadzana do tego samego poziomu, na jakim dyskutowane było ponowne otwarcie instytucji kulturalnych, a tym bardziej sklepów innych niż spożywcze. Wolność religijna zostaje przez Woelkiego uznana za jeden z filarów niemieckiego współżycia społecznego. Skoro zatem niemożliwy jest powrót do celebracji wspólnotowej Eucharystii – takiej jak przed pandemią koronawirusa – to konieczne jest dostosowanie się do państwowego reżimu higienicznego. Każde inne stanowisko, a zwłaszcza tolerowanie kompletnego zakazu, byłoby relatywizacją znaczenia Eucharystii¹⁵.

Dla kontrowersyjnej dogmatyk Julii Knop relatywizacja Eucharystii, tudzież denuncjacja pobożnych praktyk, nie stanowią problemu. Sama odgrywa rolę postmodernistycznej przodowniczki w walce o dekonstrukcję resztek magii i regresywnych wzorców w katolickich obrządkach, które obiecują zgubne pocieszenie. Ponadto niektóre dozwolone praktyki nazwała bezsensownymi (sic!). O ile z ogólną wymową jej stanowiska można by się jeszcze zgodzić, to – uszczegóławiając – krytyka codziennego błogosławieństwa gardła za wstawiennictwem św. Błażeja, indywidualnego udzielania Komunii Świętej poza prywatnie odprawioną mszą, czy też zawierzenie diecezji opiece Maryi uzasadnia pytanie o wierność nauce i tradycji Kościoła. Jej troska o to, co nazwała nawrotem retrokatolicyzmu, zdaje się uznawać kreatywne i samowolne formy modlitwy oraz solidarności za

14 Por. *Bischof Feigewarntvorkirchlichem Aktionismus in Corona-Krise*, www.katholisch.de (dostęp: 30.09.2020); *MagdeburgerBischofsiehtkirchlicheDebatteumGottesdienstekritisch*, 20.04.2020, www.kirche-und-leben.de (dostęp: 30.09.2020).

15 Por. *Gottesdienst-Debatte: Dogmatiker Hopingkritisiert Äußerungen von BischofFeige*, 21.04.2020, www.die-tagespost.de (dostęp: 30.09.2020); *Prof. Dr. Helmut Hoping*, www.theol.uni-freiburg.de (dostęp: 30.09.2020); *Stichtagfür Messbesuche: 30. April*, 17.04.2020, www.die-tagespost.de (dostęp: 30.09.2020).

pełnoprawny *ersatz* dla celebracji wspólnotowych Eucharystii. Naturalnie eku-
meniczne, a nawet międzyreligijne inicjatywy, jak np. zapalona świeca w oknie,
pozwalały na wyrażenie swego bólu, a także strachu. Dekonstrukcja instytucjo-
nalności i konfesyjności może pozwala na bycie dobrym, wierzącym w Boga czło-
wiekiem, na pewno jednak nie wystarczy, by być dobrym katolikiem, gdyż taki
stosuje się do nauczania i tradycji Kościoła, która zostanie zarysowana w nastę-
pnym punkcie¹⁶.

Warto sobie jednak uświadomić, że dyskusje, podobne do tych przedstawi-
onych, toczyły się już w minionym wieku podczas epidemii tzw. hiszpanki. W paź-
dzierniku 1918 roku zostały zamknięte waszyngtońskie kościoły, kina oraz teatry.
Początkowo zezwalamo jeszcze na celebrację w plenerze, ale ta również została
stosunkowo szybko zakazana. Mimo obostrzeń liczba zainfekowanych stale
wzrastała, stąd po kilku tygodniach chrześcijanie zaczęli się domagać zniesienia
restrykcji. Argumentem było to, że zakaz godził w wolność religijną, jedną z pod-
stawowych wartości społeczeństwa, którą można było naruszyć tylko w wypadku
absolutnej konieczności. Zachowanie dystansu i standardów higienicznych rela-
tywizowało tę konieczność. Ponadto Kościołom przyznano uspokajające i wzmac-
niające oddziaływanie na wiernych, co pomaga w zwalczaniu każdej epidemii¹⁷.

4. Nauczanie Kościoła

Ujęcie wszystkich aspektów Eucharystii i jej zbawczego oddziaływania na duszę
i ciało człowieka, które zapełniło już niejeden tom refleksji dogmatycznych, litur-
gicznych, pastoralnych, a nawet prawno-kanonicznych, wykracza poza ramy
tego artykułu. Rozważania niniejsze opierają się zasadniczo na kościelnej nauce
zawartej w Katechizmie Kościoła katolickiego (KKK) dotyczącej zdrowia. Nie-
mniej jednak warto ustawić je już na samym początku w prawidłowej perspekty-
wie. Jest to wizja elementu ludzkiego podporządkowanego temu boskiemu, a to
oznacza także podległość tego, co widzialne, temu, co niewidzialne. Poza tym
nawet encyklopedyczne definicje Eucharystii podkreślają jej pierwotny, wspólno-
towy charakter, który starały się przywrócić działania reformy liturgicznej pod-
jęte przez ojców podczas Soboru Watykańskiego II¹⁸.

16 Por. J. Knop, „*Ein Retrokatholizismus, der geradefröhliche Urständfeiert*” – Julia Knop warnt-
vorkirchlichen Rückschrittenangesichts Corona, 26.03.2020, www.theologie-aktuell.uni-erfurt.de (dostęp: 30.09.2020).

17 Por. *Kirchenwegen Pandemie geschlossen. Washington 1918*, 22.03.2020, www.kath.net (dostęp: 30.09.2020).

18 Por. S. Czerwik, *Wprowadzenie do Konstytucji o Liturgii Świętej*, w: Sobór Watykański II, *Sacro-
sanctumcosnilium*, Wrocław 1997, s. 7–37; A. Zuberbier, J. Janicki, *Eucharystia*, w: *Słownik*

W kontekście pandemii koronawirusa bardzo ważnym pojęciem jest niewątpliwie zdrowie, które stanowi jedno z dóbr doczesnych (KKK 2010), a zatem nie jest wartością absolutną (KKK 2289), a rozsądna troska o nie nigdy nie powinna być ważniejsza niż troska o dobro wspólnoty i tworzących ją bliźnich (KKK 2288). Kościół otrzymał zadania uzdrawiania chorych. Jego wykonanie znajduje odzwierciedlenie nie tylko w opiece, jaką obdarza się chorych, czy też modlitwie wstawienniczej (KKK 1509).

Kościół wierzy w ożywiającą obecność Chrystusa, lekarza dusz i ciał. Obecność ta działa szczególnie przez sakramenty, a w sposób zupełnie specjalny przez Eucharystię – Chleb, który daje życie wieczne. Święty Paweł dostrzega jego związek ze zdrowiem ciała (KKK 1509).

Biblijny odnośnik cytowanego fragmentu to następujące zdania:

Niech przeto człowiek baczy na siebie samego, spożywając ten chleb i pijąc z tego kieliicha. Kto bowiem spożywa i pije nie zważając na Ciało [Pańskie], wyrok sobie spożywa i pije. Dlatego to właśnie wielu wśród was słabych i chorych i wielu też umarło (1 Kor 11,28–30).

W refleksji biblijnej należałoby też uwzględnić uzdrowienie osoby dotkniętej paraliżem – poprzez odpuszczenie jej grzechów oraz przywrócenie zdrowia ciała. Teologiczna interpretacja tego wydarzenia postuluje przedłużenie Chrystusowej misji uzdrawiania i zbawiania mocą Ducha Świętego w Kościele (KKK 1421).

W świetle nauki Kościoła zakaz zgromadzeń religijnych nie powinien stanowić dla teologów pola do dyskusji relatywizujących znaczenie Eucharystii i podporządkowania jej nadmiernej trosce o zachowanie życia doczesnego. Cała hierarchia kościelna razem z całym intelektualnym zapleczem teologicznym powinna zadawać również niewygodne pytania o prawomocność i obowiązywalność aktów prawnych władzy, która bardzo często podejmuje środki nieadekwatne, sprzeczne z rozumieniem najgłębszych misterii chrześcijańskich (por. KKK 1903). W Niemczech, niestety – jak dotąd – wszystkie ideały zawiodły. Jeden praktykujący katolik odważył się prywatnie nazwać zakaz bezprawiem i przegrał. To, że sędziowie ulegli społecznej presji, nie musi dziwić, a brak jednoznacznego wsparcia hierarchii kościelnej i dywersja katolickich dogmatyków powinna wzbudzać spore zastrzeżenia.

Zakończenie

Ukazane w niniejszym artykule działania polityczne ingerujące w wolność religijną, problematyczne posłuszeństwo episkopatu niemieckiego, kontrowersyjne komentarze teologiczne i brak koherentności z nauką Kościoła w przyszłości będą owocowały wieloma problemami, choć przeszkoda w zarysowaniu perspektyw badawczych polega na tym, że pozostają one dzisiaj trudne do precyzyjnego określenia. W jednym z internetowych artykułów znalazło się pytanie o to, co jest ważniejsze: świętowanie Eucharystii, przyjmowanie Komunii Świętej, przeżywanie wspólnoty czy dalsze tygodnie zachowania ścisłego ograniczenia kontaktów, także dla zgromadzeń religijnych. Autor stwierdzał, że nie zazdrości decydentom prawa decydowania w tej kwestii, ale zdaje sobie sprawę, że kryzys związany z epidemią zmusza do reakcji, a jego skutki są nie tylko gospodarcze, społeczne czy emocjonalne, ale też duchowe¹⁹. Niemiecki Kościół rzymskokatolicki będzie musiał się zmierzyć zwłaszcza z tymi ostatnimi, gdyż praktyczna negacja uzdrawiającego charakteru Eucharystii może się bardzo szybko przerozdzic w teoretyczne pytanie o jej właściwy sens. A ani teologiczne dekonstrukcje, ani pastoralne nowinki nie są w stanie zastąpić odpowiedzi na te pytania w czasie pandemii czy po niej.

Bibliografia

- Bätzing: Lockerung des Gottesdienst-Verbotswirdgeprüft*, 17.04.2020, www.kirche-und-leben.de (dostęp: 30.09.2020).
- Bischof Dr. Gerhard Feige. Kurzbiografie*, www.bistum-magdeburg.de (dostęp: 30.09.2020).
- Bischof Feigewarnt vorkirchlichem Aktionismus in Corona-Krise*, www.katholisch.de (dostęp: 30.09.2020).
- Bischofskonferenz kritisiert Verlängerung des Gottesdienstverbots*, 16.04.2020, www.kirche-und-leben.de (dostęp: 30.09.2020).
- Corona-Gottesdienste: Hier finden Sie die Schutzkonzepte aller Bistümer*, www.katholisch.de (dostęp: 30.09.2020).
- Czerwik S., *Wprowadzenie do Konstytucji o Liturgii Świętej*, w: Sobór Watykański II, *Sacrosanctum concilium*, Wrocław 1997, s. 7–37.
- Empfehlungen zur Feier der Liturgie in Zeiten der Corona-Krise*, 24.04.2020, www.dbk.de (dostęp: 30.09.2020).

19 M. Nolte, *Corona, Gottesdienst und gesunder Menschenverstand*, 17.04.2020, www.kirche-und-leben.de (dostęp: 30.09.2020).

- Erneut Post aus Rom. Vatikanische Vorbehalte gegen „synodalen Weg“ in Deutschland*, 13.09.2020, www.domradio.de (dostęp: 30.09.2020).
- Gottesdienst-Debatte: Dogmatiker Hoping kritisiert Äußerungen von Bischof Feige*, 21.04.2020, www.die-tagespost.de (dostęp: 30.09.2020).
- Janisch W., *Karlsruhe bestätigt Verbot von Gottesdiensten*, 10.04.2020, www.sueddeutsche.de (dostęp: 30.09.2020).
- Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 1994.
- Kirchenwegen Pandemie geschlossen. Washington 1918*, 22.03.2020, www.kath.net (dostęp: 30.09.2020).
- Knop J., *Ein Retrokatholizismus, der geradefröhliche Urständ feiert* – Julia Knop warnt vor kirchlichen Rückschritten angesichts Corona, 26.03.2020, www.theologie-aktuell.uni-erfurt.de (dostęp: 30.09.2020).
- Kommunion mit Handschuh? „Gute Chancen“ für Gottesdienste ab Mai*, 21.04.2020, www.kirche-und-leben.de (dostęp: 30.09.2020).
- Magdeburger Bischofsieht kirchliche Debatte um Gottesdienstekritisch*, 20.04.2020, www.kirche-und-leben.de (dostęp: 30.09.2020).
- Nolte M., *Corona, Gottesdienst und gesunder Menschenverstand*, 17.04.2020, www.kirche-und-leben.de (dostęp: 30.09.2020).
- NRW-Bistümer wollen Gottesdienste mit „Kleiner Öffentlichkeit“*, 16.04.2020, www.kirche-und-leben.de (dostęp: 30.09.2020).
- Prof. Dr. Helmut Hoping*, www.theol.uni-freiburg.de (dostęp: 30.09.2020).
- Prof. Dr. Julia Knop*, www.uni-erfurt.de (dostęp: 30.09.2020).
- Rada Unii Europejskiej, *Działania Rady w reakcji na Covid-19: kalendarium*, www.consilium.europa.eu (dostęp: 30.09.2020).
- Rainer Maria Kardinal Woelki. Erzbischof von Köln*, www.erzbistum-koeln.de (dostęp: 30.09.2020).
- Ständiger Rat befasst sich mit Fragen der Corona-Pandemie im kirchlichen Leben*, 27.04.2020, www.dbk.de (dostęp: 30.09.2020).
- Stichtag für Messbesuche: 30. April*, 17.04.2020, www.die-tagespost.de (dostęp: 30.09.2020).
- Telefonatschaltkonferenz der Bundeskanzlerin mit den Regierungschefinnen und Regierungschefs der Länder am 15. April 2020. TOP 2 Beschränkungen des öffentlichen Lebens zur Eindämmung der COVID19-Epidemie*, 15.04.2020, www.bundesregierung.de (dostęp: 30.09.2020).
- Telefonatschaltkonferenz der Bundeskanzlerin mit den Regierungschefinnen und Regierungschefs der Länder am 30. April 2020. TOP 2 Maßnahmen zur Eindämmung der COVID19-Epidemie*, www.bundesregierung.de (dostęp: 30.09.2020).

Überlegungen aus dem Bereich der Deutschen Bischofskonferenz zur Möglichkeit religiöser Versammlungen, 15.04.2020, www.dbk.de (dostęp: 30.09.2020).

Umfrage: 70 Prozent lehnen Gottesdienste in Corona-Krise ab, 16.04.2020, www.kirche-und-leben.de (dostęp: 30.09.2020).

Vereinbarung zwischen der Bundesregierung und den Regierungschefinnen und Regierungschefs der Bundesländer angesichts der Corona-Epidemie in Deutschland, 16.03.2020, www.bundesregierung.de (dostęp: 30.09.2020);

www.who.int (dostęp: 30.09.2020).

Zuberbier A., Janicki J., *Eucharystia*, w: *Słownik teologiczny*, red. A. Zuberbier, Tychy 1985, s. 160–165.

EUCHARYSTIA KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO W NIEMCZECH W DOBIE PANDEMII COVID-19

Streszczenie

W artykule podjęto próbę refleksji teologicznej nad skutkami politycznych decyzji związanych z rozprzestrzenianiem się koronawirusa na przykładzie Republiki Federalnej Niemiec. Osią rozważań jest zależność pomiędzy wagą wspólnotowego świętowania Eucharystii a ograniczeniem kontaktów ze względu na ochronę życia i zdrowia ludzkiego. Źródła, ze względu na absolutną nowość tematyczną, stanowią zasadniczo ogólnodostępne materiały internetowe. Punktem wyjścia jest kalendarium konkretnych decyzji władz państwowych oraz reakcje Niemieckiej Konferencji Biskupów na te świeckie rozporządzenia. Następnie przedstawione zostały komentarze zaistniałej sytuacji przez niemieckich teologów rzymskokatolickich. Wybrano zwłaszcza te, które zostały zauważone w przestrzeni publicznej, niekoniecznie przez swoją wnikliwość czy poprawność teologiczną, ale przede wszystkim z uwagi na swoją kontrowersyjność. Ich autorami są: biskup magdeburgski Gerard Feige, arcybiskup koloński, kardynał i doktor teologii Rainer Woelki oraz dogmatyk Julia Knop. Na zakończenie przypomniany został kontekst oficjalnego nauczania Kościoła w kwestii wspólnotowego świętowania Eucharystii i jego zasadnicze założenie, czyli przewaga elementu boskiego nad ludzkim. Celem artykułu jest pokazanie, że nie tylko reakcje państwowe, ale także zachowania eklezjalne oraz dyskusje teologiczne mogą zostać zinterpretowane jako praktyczna negacja zbawczego charakteru Eucharystii. Niniejsze przedłożenie kończy pytanie o to, co jest ważniejsze: świętowanie Eucharystii, przyjmowanie Komunii Świętej, przeżywanie wspólnoty, czy dalsze tygodnie zachowania ścisłego ograniczenia kontaktów, także dla zgromadzeń religijnych. To pytanie jest jednocześnie zachętą do dalszej, pogłębionej refleksji nie tylko nad gospodarczymi, społecznymi czy emocjonalnymi skutkami epidemii, ale również – a może przede wszystkim – nad tymi duchowymi.

Słowa kluczowe: COVID-19, Eucharystia, niemiecki episkopat, praktyki religijne, ochrona zdrowia i życia

Nota autorska

Andrzej Glombica – duchowny rzymskokatolicki, absolwent Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego oraz Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, doktorant na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu. Szczególne zainteresowania: zagadnienia z pogranicza teologii dogmatycznej i prawa kanonicznego; e-mail: a.glombica@icloud.com.

Cytowanie

Glombica A., *Eucharystia Kościoła rzymskokatolickiego w Niemczech w dobie pandemii COVID-19*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 37 (2021), s. 81–94. DOI: 10.18276/cto.2021.37-05.